

Fra arkiverne *Tri Davs Kost i Oldmos Tid*

Oversættelse af Kirsten Lyshøj

Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet

En af Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning meddelere fra Als sendte i 1982 denne fortælling om et bryllup:

Ven der i Oldmos Tid sku væ Kost her o Als, bløv e Fremmed indbojn ov en Kostmaand. Han rie olti o en Hest fro Stej te Stej. Han va itrot i vie Bovs, blo Vajmolstrøj aa høj Hat, saa ho han en Boket Blomme o e Brøst aa en Pisk i e Haand. E Pisk sku vær en Al lang, i e End ov en va der en Ring, vo di baandt en lang røj Silkesløjf i. Saant som han va her, rie han ov. Ven han kam te e Goa, knaldre han nov Gang mæ e Pisk, søgt e Folk op ved e Hus aa baj dem om aa kom ind aa hy e Kosttol. Han sku pas o, te han kam sist ind aa sku hovs aa la e Dø sto aafen, han sku sæt sig lig inden e Dø. Mæ e Hat i e venstre Haand aa e Pisk i den højre, remse han sen sin Kosttol op. Den lye saant:

Tre dages bryllup i bedstemors tid

Når der her på Als i oldemors tid skulle være bryllup, blev gæsterne indbudt af en bryllupsmand. Han red altid på en hest fra sted til sted. Han var trukket i (= iklædt) hvide bukser, blå vadmelstrøje og høj hat, så havde han en buket blomster på brystet og en pisk i hånden. Pisken skulle være en alen lang; i enden af den var der en ring, hvor man bandt en lang rød silkesløjfe i. Sådan som han var her, red han afsted. Når han kom til gården (dvs. en af de gårde, han skulle besøge), knaldede han nogle gange med pisken, opsøgte folkene ved huset og bad dem om at komme ind og høre bryllupstalen. Han skulle passe på, at han kom sidst ind og skulle huske at lade døren stå åben; han skulle sætte sig lige inden for døren. Med hatten i venstre hånd og pisken i den højre, remsede han så sin bryllupstale op. Den lød sådan:

Go Dav, go Dav, æ hæ en Hjølsen fro di Forlove, den velsjet Ungkarl (sen kam hans Navn) aa hans Kjærst, om i vøl vær saa guj aa gy dem den Glej aa kom te Kost e Dav ot Dav aa go mæ dem i Kjerk aa hy den kristle Brujviels, aa e bagedde fülle mæ hjem i e Goa, vo e Kost ska sto, aa gø e Gild mæ. De gi nov godt aa spis aa monne Puns, aa va di ejssen kon haa. Sen sku æ bej jer om aa kom e Dav fø aa gø e Brujsengsgild mæ, aa e Dav edde te e Knavgild. Ven i it kaa kom, vøl æ bej jer om aa skik Ovboj i guj Tid.

Fø i e Tid va dæ aa en Pih ov e Familie mæ, rien o en Hest sammel mæ e Kostmaand. E Pihes Bestelling va aa bej te e Brujsengsdav. De hile tov gjen et Pa Dav aa kom rundt. Ven di føst vest vo monne dæ ku kom mæ, begyndt di aa snak om, va di sku haa aa spis, aa vondt de sku vær, aa ven dæ sku kog aa pas op. E Brujs Fa aa Mu bestelt e Kogkon aa e Skaffe. Saa sku di slavt aa bag aa hii nov Øl. Hind dæ sku vask op, bløv kør fro de jen Stej te de aant faa aa løn Tellere, Kop aa Glas aa ejssen olt Pottøj va di sku brug. Den Kon, dæ sku sæt o e Disk, sku u aa løn Diskduhe, Treskie, Gaffel aa Knyv. Ja, uha, di sku hint en hil

Goddag, goddag, jeg har en hilsen fra de forlovede, den velsete ungkarl (og så kom hans navn) og hans kæreste, om I vil være så gode at gøre dem den glæde at komme til bryllup i dag otte dage og gå med dem i kirke og høre den kristelige brudevielse, og bagefter følge med hjem i gården, hvor brylluppet skal stå, og gøre gildet med. Det giver (= der vanker) noget godt at spise og mange puncher, og hvad de ellers kunne have. Så skulle jeg også bede jer om at komme dagen før og gøre brudesengsgildet med og dagen efter til knavegilde (= andendagsgilde). Hvis I ikke kan komme, vil jeg bede jer om at sende afbud i god tid.

Før i tiden var der også en pige af familien med, ridende på en hest sammen med bryllupsmanden. Pigens bestilling var at byde til brudesengsdagen. Det hele tog gerne et par dage at komme rundt. Når man først vidste, hvor mange der kunne komme med, begyndte man at snakke om, hvad de skulle have at spise, og hvordan det skulle være, og hvem der skulle koge og servere. Brudens far og mor bestilte kogekonen og skafferen (= festarrangøren). Så skulle de slagte og bage og brygge noget øl. Hende, der skulle vaske op, blev kørt fra det ene sted til det andet for at låne tallerkner, kopper og glas og ellers alle de pletter og pander, de skulle bruge. Den kone, der skulle dække bordet, skulle ud og låne bordduge, træskeer, gafler

Masse. Saa fæk di sen aa et Pa Skue i Brujgjav. Dæ va aa jen, dæ jet e Skravmaand. E Skaffe skikke ham u aa hint Diske, Stul aa Bænge. Dæ va aald e Stej et stut Dønsk dæ jet e Pissel deer stov Skatolle, Kiste aa Skrin, di sku olt ubæres, te dæ ku blyv Plads, saa bløv dæ pynde mæ Blomme aa Grøont, aa olt e lav di lave de Arbe, drak di e lidt aa faatold Historie, old va luste aa glaj.

E Brujsengsdav.

Den Dav kam dæ nov Konne aa Pihhe mæ Høns te Sup. Nov ho Pøls aa Skink med, aanne ho Smør mæ. Di sku gjen haa e Kaffe aa Vin. E Skaffe va aa dæ, faa han sku gi Beskin o, va den jen aa den naan sku lav. E Klump te e Sup sku trømler i e Haand. E Henne bløv godt vaske føst aa sen bløv de ov aa te smu mæ Smø, faa te e Dej ku slip e Hænne. Dæ sku Safrøn i e Sup. Øv i e Lue hænd di Blii op, faa te de ku blyv teet aa de it troot ind, sen bløv dæ pynde mæ Blomme aa Grøont. E Pihhe sku pynt e Diske. Hen o e Eddemær sku e Brujseng oprees. De gye e Mu aa et Pa Konne. E Bruj maat it hjælp vee, men sie aa hold sig væk. Sen vae jo aa de mæ e Brujkist, den brang e Bruj jo gjen mæ. Den

og knive. Ja, uha, de skulle hente en hel masse. Så fik de siden også et par sko i ”brudegave”. Der var også en, der hed skravmanden (og stod for borddækningen). Skafferen sendte ham ud at hente borde, stole og bænke. Der var alle steder en stor stue, der hed pisselen; dér stod chatoller, kister og skrin; de skulle alle bæres ud, så der kunne blive plads, så blev der pyntet med blomster og grønt, og alt imens de lavede det arbejde, drak de lidt og fortalte historier; alle var lystige og glade.

Brudesengsdagen.

Den dag kom der nogle koner og piger med høns til suppe. Nogle havde pølse og skinke med, andre havde smør med. De skulle gerne have kaffe og vin. Skafferen var der også, for han skulle give besked om, hvad den ene og den anden skulle lave. Bollerne til suppen skulle trimles i hånden. Hænderne blev godt vasket først og siden blev de af og til smurt med smør, så dejen kunne slippe hænderne. Der skulle safran i suppen. Øvre i loen hængte de lagner op, så der kunne blive tæt og det ikke trak ind, siden blev der pyntet med blomster og grønt. Pigerne skulle pynte bordene. Hen på eftermiddagen skulle brudesengen redes op. Det gjorde moderen og et par koner. Bruden måtte ikke hjælpe med det, men (skulle) se at holde sig væk. Siden var der jo også det med brudekisten, den bragte bruden jo gerne med. Den var fyldt med hjemmenvævede dyner, lagner, håndklæder, særke

va fuld mæ hjemvøve Dynne, Blie, Haandtørre, Særke aa Lyvstykke. E Bruj ho sjøl hjølben aa vøv e hiile, sogaa aa mæ aa rusk Hør. Ven di sen va fære mæ olt de, fæk di Blujpøls, Vin helle Kaffepunns. E Mosikkere kam aa speld op te Dons i e Lue aa di holt e u te e lidt hen.

E Kostdav.

De Fremmed kam kyren olle Stej fro, kjø ni a e Gyve aa ind o e Brogaa, saa sku e Hæst jo føst frospennes, aa saa fiig Folk kam iind e Dø, sku di haa et Skænk. Saa bløv e Bruj pynde ov e Brujsmykkere, dæ va gjen tu. Dæ va aa en Brøgumsføre. Sen drov di astej te e Kjerk. Føst rie e Forrier, sen kam en Vunn mæ e Mosik. Ædde den kør e Vunn mæ e Bruj aa e Brujsmykkere, sen kam e Vunn mæ e Brøghum aa e Brøghumsføre. E Skaffe va aa mæ, han va den sist, aa han sku vær den føst hjem aa tej e mu di Folk dæ kam, faa dæ maat ingen go dæfro un aa haa faat et Skænk. Hjem i e Goa va e Mosikkere parat te aa tej e mu e Brujpa med Mosik. E Brujfolk sku rundt aa hjøls o dem old, da aa o e Køghenfolk. Sen kund di sæt dem te Disk. Føst fæk di rigde Sup aa

(= undertrøjer) og livstykker. Bruden havde selv hjulpet med at væve det hele, sågar også med at ruske hør. Når de så var færdige med alt det, fik de blodpølse, vin eller kaffepunch. Musikerne kom og spillede op til dans i loen, og de holdt ud til langt hen (på aftenen).

Bryllupsdagen.

Gæsterne kom kørende alle steder fra, kørte ned ad gyden (= indkørslen) og ind på gårdspladsen; så skulle hestene jo først spændes fra, og så snart folk kom indenfor døren, skulle de have en skænk (dvs. et glas øl eller vin). Så blev bruden pyntet af brudesmykkerne; der var gerne to. Der var også en brudgomsfører. Så drog de afsted til kirken. Først red forridderen, så kom en vogn med musikken. Efter den kørte vognen med bruden og brudesmykkerne, så kom vognen med brudgommen og brudgomsføreren. Skafferen var også med, han var den sidste, og han skulle være den første hjemme til at tage imod de folk der kom, for ingen måtte gå derfra uden at have fået en skænk. Hjemme i gården var musikanterne parat til at tage imod brudeparret med musik. Brudeparret skulle rundt og hilse på dem alle, også på køkkenpersonalet. Så kunne de sætte sig til bordet. Først fik de rigtig (dvs. klar) suppe og siden kødet med mærkesovs (= peberrodssovs)

sen e Kjø mæ Mærksøvs te, sen kam e Stig mæ Knarge te. Te sist fæk di Riisgrø, aa ven dæ it va nok ov den, trot di e Særk ov e Kogkon.

Den sist Dav va e Knavgild.

med tvebakker og rosiner); så kom stegen med knarker (= tørrede pærer) til. Til sidst fik de risengrød, og hvis der ikke var nok af den, trak de særken af kogekonen.

”Den sidste dag var knavegildet”. Sådan slutter vores meddelers fortælling – desværre – om de tre dages bryllup på Als. Men for at afslutte, citerer vi Henrik Ussing, der i *Det gamle Als* (1926), s.160, skriver:

”Om Mandagen var der ikke saa lidt at rydde op, og saa kom der nogen fra hvert Sted for at hente det Tøj, man havde laant i Bryllupsgaarden, og de blev opvartede med Levninger, derfor kaldtes ogsaa denne Dag i Nørreherred for Knavgilde eller Knogegilde, d.e. Gnavegilde eller Knokkelgilde. Det skete ogsaa, at der var lidt Dans denne Dags Aften. Der var stor Ulejlighed ved saadan et Gilde; men Omkostningerne formindskedes ved, at man i Bryllupsgaarden bagefter havde mange Skinker at sælge, og Musikken betalte de dansende jo selv”.